

نوشتن برای تقویت یادگیری

مرضیه مدنی رزاقی
پژوهشگر و مدرس انشا و نگارش

است. خلاصه‌نویسی مهارتی است که معمولاً در برنامه‌های کتاب‌خوانی به کار می‌رود. این روش، همان‌طور که می‌دانیم، برای درک و دریافت مفاهیم متن‌های روایی روش پرکاربرد و کارایی است. با خلاصه کردن یک داستان می‌توان عناصری چون شخصیت پردازی، فضا و مکان، طرح اصلی و حادثه را به دقت بررسی نمود و داستان را به عصاره و چکیده اصلی مفهوم آن نزدیک کرد. دقیقاً با استفاده از همین ویژگی خلاصه‌نویسی است که می‌توان آن را برای یادگیری دروس مختلفی چون ریاضی، علوم و اجتماعی در همه دوره‌های تحصیلی به کار برد.

از آنجا که خلاصه‌نویسی در ماهیت خود با عصاره و محتوای اصلی هر متن سر و کار دارد، با درک عمیق مفهوم متن به‌طور مستقیم در ارتباط است. وقتی در انتهای یک جلسه از کلاس ریاضی یا علوم از دانش‌آموزان می‌خواهیم که در مدت پنج دقیقه خلاصه درسی را که در همان جلسه به آن‌ها آموزش داده شده است در چند سطر بنویسند، آن‌ها را با ماهیت درس و محتوای آن روبه‌رو کرده‌ایم.

این تمرین نوشتاری در درجه اول به خود دانش‌آموز نشان می‌دهد که چقدر به مطلب

اشاره

چه وقت‌هایی به سراغ نوشتن می‌رویم؟ برای نوشتن نامه؟ برای نوشتن خاطره یا داستان؟ آیا نوشتن فقط مهارتی مربوط به زبان آموزی و مقولاتی است که با درس فارسی و انشا سر و کار دارند؟ اگر نوشتن را محصول تفکر بدانیم و آن را به هر نوع فکری که در مخیله ما می‌گنجد ربط دهیم، می‌بینیم که راه‌های زیادی پیش روی ماست.

دانش‌آموزان معمولاً برای ثبت دانسته‌های خود به سراغ نوشتن می‌روند. وقتی می‌نویسیم می‌خواهیم چیزهایی را که می‌دانیم و به آن‌ها باور داریم، روی کاغذ بیاوریم. برای نوشتن انشا، انجام دادن تکالیف، پاسخ دادن به سؤالات یا پر کردن جای خالی در تمرین‌های انواع کاربرگ‌ها، دانسته‌هایمان را روی کاغذ می‌نویسیم اما نوشتن می‌تواند وسیله‌ای باشد برای یادگیری چیزهایی که نمی‌دانیم و می‌خواهیم یاد بگیریم. نوشتن می‌تواند ابزار مهمی در یادگیری و تقویت آن در ذهن ما باشد.

خلاصه‌نویسی

یکی از راه‌هایی که نوشتن برای یادگیری درس‌ها پیش روی ما می‌گذارد، خلاصه‌نویسی

درسی احاطه پیدا کرده، کدام بخش‌های آن را به درستی متوجه نشده و چه سؤال‌هایی در ارتباط با این درس در ذهن او ایجاد شده است. اهمیت این تمرین در مرحله بعدی این است که از میزان یادگیری دانش‌آموز اطلاعات مفید و قابل‌انکایی برای معلمان فراهم می‌سازد. لازم است پس از تمرین خلاصه‌نویسی، زمانی را به مطالعه نوشته‌های دانش‌آموزان اختصاص دهیم. در این صورت، می‌توانیم این نوشته‌ها را مانند آزمونی اساسی برای اولین و دقیق‌ترین ارزیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان در نظر بگیریم. با مطالعه این نوشته‌ها می‌توان اشکالات یادگیری را در مراحل اولیه آن شناسایی کرد و کارهایی را که برای اصلاح یادگیری و رفع برداشت‌های اشتباه از درس لازم است، انجام داد یا اینکه با کسب اطمینان از یادگیری کامل درس، فعالیت‌های مرتبط بعدی را برای تقویت و گسترش محتوای درسی در ذهن دانش‌آموزان طراحی کرد. تمرین خلاصه‌نویسی برای یادگیری دروس می‌تواند به شکل فردی یا گروهی باشد و یا در جمع کلاس صورت بگیرد. به کارگیری مهارت خلاصه‌نویسی به آموزش دقیق نیاز دارد. قواعد خلاصه‌نویسی باید مرحله به مرحله آموخته شود تا تعریف روشن و مشخصی از آن در ذهن تک تک دانش‌آموزان ایجاد گردد. این مراحل برای آموزش و تمرین خلاصه‌نویسی مناسب به نظر می‌رسد.

قواعد خلاصه‌نویسی

در ابتدا از بچه‌ها بخواهید متنی را که برایشان چه از کتاب درسی چه از مطالب خارج از کتاب - انتخاب کرده‌اید مطالعه کنند یا در صورت برنامه‌ریزی شما، به فایل صوتی آن گوش دهند. پس از آن، این موارد را مرحله به مرحله از آن‌ها پرسید و پاسخشان را در کلاس بررسی کنید:

۱. موضوع و فکر اصلی متن چیست؟
۲. کدام یک از اطلاعات موجود در متن برای پرورش موضوع اصلی آن ضروری و لازم‌اند؟
۳. کدام یک از اطلاعات را می‌توان بدون اینکه به موضوع اصلی نوشته لطمه‌ای بخورد، از متن حذف کرد؟
۴. کلمات یا عبارات‌های مهم و کلیدی را که در بردارنده موضوع اصلی متن هستند، مشخص کنید.

در مرحله پایانی، با این مواد که از پاسخ به سؤالات فراهم شده است می‌توان متن خلاصه را تهیه کرد. برای درک بهتر این مراحل، بهتر است ابتدا برای الگوسازی، متنی را در کلاس و در حضور دانش‌آموزان با رعایت دقیق مراحل و جزئیات، خلاصه کنید. در تمرین‌های اولیه، دانش‌آموزان می‌توانند متن چرک‌نویس خلاصه فردی خود را در فعالیتی گروهی برای یکدیگر بخوانند و پس از بحث و بررسی، اشکالات خود را رفع، و آن را پاک‌نویس کنند.

یکی دیگر از کاربردهای نوشتن برای یادگیری درس‌ها، یادداشت‌برداری از نکات مهم درس است. یادداشت‌برداری به دانش‌آموزان کمک می‌کند که در یک متن نوشتاری یا یک سخنرانی، نکات مهم و اطلاعات لازم را شناسایی کنند. ضمن یادداشت‌برداری، اطلاعات استخراج‌شده باید با نظم خاصی دسته‌بندی و کدگذاری شوند. یادداشت‌برداری به یادگیری مطالب درسی کمک می‌کند و مواد لازم برای مطالعه درس‌ها را در مراجعات بعدی به یادداشت، فراهم می‌آورد. یادداشت‌برداری شامل تهیه فهرست و رسم نمودارهایی مانند نمودار خوشه‌ای نیز می‌شود. برای اطمینان یافتن از یادگیری دانش‌آموزان یا پیگیری یادگیری آن‌ها در مراحل مختلف، می‌توانیم در پایان درس از بچه‌ها بخواهیم که برداشت خود را از آن درس در چند کلمه یا با تهیه نموداری از مفاهیم مهم درسی که به تازگی آموخته‌اند، بیان کنند.

خلاصه‌نویسی و یادداشت‌برداری طبیعتی یکسان دارند: در هر دو باید اطلاعات اصلی را از جزئیات کم کاربرد جدا کرد، که لازمه آن درک صحیح محتوای درسی است. در هر دوی این مهارت‌ها، نوشتن به ما کمک می‌کند تا اطلاعات لازم و اصلی را از اطلاعات فرعی‌تر جدا کنیم، به محتوای اصلی درس دست یابیم، مطالب را براساس اهمیت و ارتباطشان دسته‌بندی و منظم کنیم، و آن‌ها را با بیانی رسا و قابل درک یادداشت کنیم. ضمن این کار، مطالب را به خوبی به ذهن بسپاریم تا حین مطالعات درسی بتوانیم از یادداشت‌ها و خلاصه‌برداری‌های خود به خوبی استفاده کنیم. خلاصه‌نویسی و یادداشت‌برداری برای ایجاد ارتباط میان مفاهیم درسی و منسجم کردن مطالب آموزشی مختلف نیز کاربردی اساسی دارد.

وقتی در انتهای
یک جلسه از
کلاس ریاضی
یا علوم از
دانش‌آموزان
می‌خواهیم که در
مدت پنج دقیقه
خلاصه درسی
را که در همان
جلسه به آن‌ها
آموزش داده شده
است در چند
سطر بنویسند،
آن‌ها را با ماهیت
درس و محتوای
آن روبه‌رو
کرده‌ایم